

วิถีชีวิตคนกับช้างเมืองสุรินทร์

สุทัศน์ กองทรัพย์*

บทคัดย่อ

วิถีชีวิตคนกับช้างเมืองสุรินทร์ จากการศึกษาพบสาระสำคัญ 2 ประการ กล่าวคือ

ประการที่ 1 เมืองสุรินทร์ได้มีชื่อปรากฏในทำเนียบ การเมืองการปกครอง เพราะการติดตามช้างจากเมืองหลวง จนกระทั่งทำให้เจ้าเมืองได้รับบรรดาศักดิ์เป็นเจ้าเมืองการปกครอง เปลี่ยนจากเมืองเป็นจังหวัด จากมีเจ้าเมืองท้องถิ่นเปลี่ยนเป็นการส่งข้าราชการมาปกครองเมืองจวบจนปัจจุบัน

ประการที่ 2 เมืองสุรินทร์ ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2504 ตามปรากฏแก่สาธารณชน คือ เมืองช้างที่เริ่มมีการนำช้างมาจัดแสดงเป็นงานประจำปี จนกระทั่งสูงานระดับชาติ โดยกระบวนการทางการปกครองส่วนกลางเป็นตัวขับเคลื่อนงานแสดงของช้าง

โดยมีการปกครองส่วนภูมิภาค ส่วนท้องถิ่นเป็นตัวขับเคลื่อนประสานกันอย่างลงตัว เมืองสุรินทร์วิถีชีวิตคนเมืองสุรินทร์ เริ่มต้นจากเป็นกลุ่มชนที่อพยพมาจากถิ่นฐานดั้งเดิมมาตั้งบ้านสร้างเมือง เป็นพวกลาวอพยพจากประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ไทยกวยอพยพมาจากเมืองอัตตะปือแสนปาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ส่วนไทยเขมรอพยพมาจากเมืองพระตะบอง เสียมราฐ ศรีโสภณ ราชอาณาจักรกัมพูชา ส่วนไทยจีนอพยพมาจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนจีน การก่อสร้างเป็นบ้านเมือง เป็นเมืองเมื่อได้รวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันตามนโยบายสร้างชาติ รัชชาติ เกิดความสำนึก โดยการจัดให้มีออกมาในรูปของการจัดการงานช้าง อันก่อให้เกิดความร่วมมือ สร้างพลังของชุมชน

ชาวจีนมีจิตสำนึกดำเนินการจัดการ เพราะเป็นผู้บริหารระดับท้องถิ่น

ชาวเขมรร่วมแสดงวัฒนธรรมบ่งบอกตัวตนของท้องถิ่นอันก่อให้เกิดความสง่างาม การแสดงกันตรึมในงานช้าง

ชาวลาวได้ร่วมแสดงการฟ้อนรำ สร้างจิตใจและเสริมพลังความรักขับเคลื่อนสู่สายสัมพันธ์เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวัฒนธรรมในการแสดงร่วมกัน

ชาวกวย เจ้าของช้างดั้งเดิม มีความผูกพันกับช้าง เมื่อมีการแสดงงานย่อมเกิดความเป็นสุขใกล้ชิดกับของที่รักและได้ช่วยขับเคลื่อนตำนาน ช้างสู่สายตาชาวโลก เกิดความภาคภูมิใจ จนกระทั่ง

สรุปได้ว่า วิถีชีวิตคนกับช้างเมืองสุรินทร์ มีแต่การให้ ให้การแสดงที่มอบออกไปด้วยกลิ่นไอของคนกับสัตว์ที่เกื้อกูลกันจากอดีตสู่ปัจจุบัน สู่อนาคตอย่างยั่งยืน

* สุทัศน์ กองทรัพย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

Abstrac

From investigating human and elephants ways of life in Surin, it was found that there were two reasons why Surin province is called "Town of Elephants" or "Muang Chang"

The first reason is the name "Surin" appeared in the list of the political and governmental history. The local leader who was the head of the group that successfully tracked the lost royal elephants was promoted and designated by the King to be the governor of the town, which later changed to province. Later, the governmental system has been changed from having the local people govern themselves to sending the governors from the capital to govern the town.

The second reason is since the year 1961 the elephants round up has been held yearly and become well known nationally. The round up was organized by the national committee with the accordant of the local people.

The history of Surin and its people originated from the immigration of four main tribes, Laotian from the Lao People Democratic Republic, Thai Guay from Munag Attapuesanpang in Laos, Khmer people from Pratabong, Siamarat and Srisophon in The Kingdom of Cambodia and Chinese from the Republic of China. These four groups are distinctively skillful in building accommodations. They have different creativity but are well united and have always been following the national policy. They love the land and realize of the importance of the precious treasure of the land. For this reason, they help and support the

elephant round-up, which is the most outstanding event that can get them together.

The Chinese Thai are good at disciplines so that they become the local administrators. The Khmer people show their unique traditions and cultures through Kuntrum Dance, which normally shows during the elephant festival.

The Location people show their way of reducing sadness and the power of love through beautiful and gentle dances whereas the Gui people are bound to their elephant. This tribe is always happy to join the elephant show which made Surin elephants known around the world. The Gui people are full of pride that they can show their distinctive way of life.

It can be concluded that ways of life of human and elephant in Surin is the way of group and helping between human and animals from the past up to the present time and to the sustainable future.

บทนำ

วิถีชีวิตคนเป็นเรื่องสำคัญมาก เพราะคนเป็นผู้สร้างสรรค์กิจการต่าง ๆ ให้ปรากฏก่อเกิดประเพณี วัฒนธรรม คนเมืองสุรินทร์ ประกอบด้วย ไทย กวย เขมร ลาว และจีน ได้มีการร่วมสร้างคำขวัญประจำจังหวัดสุรินทร์ คือ สุรินทร์ถิ่นช้างใหญ่ ผ้าไหมงาม ประคำสวย ร่ำรวยปราสาท ผักกาดหวาน ข้าวสารหอม งามพร้อมวัฒนธรรม ได้ปรากฏเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ สร้างสายใยแห่งความสัมพันธ์สอดคล้องกับกระบวนการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

ช้างเมืองสุรินทร์จากช้างป่าสู่ช้างบ้านสู่การแสดง โดยการจัดการตามกระบวนการสร้างวัฒนธรรมรับใช้สังคม โดยมีกลุ่มคนเป็นสารขับเคลื่อนวิถีชีวิตคน

กับช่างเมืองสุรินทร์ให้อยู่ร่วมสังคมของเมืองสุรินทร์
จากฐานผู้รู้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาวิถีชีวิตชาวทวายกับช่างในงานแสดงของช่างเมืองสุรินทร์
2. เพื่อศึกษาวิถีชีวิตชาวเขมรกับช่างในงานแสดงของช่างเมืองสุรินทร์
3. เพื่อศึกษาวิถีชีวิตชาวลาวกับช่างในงานแสดงของช่างเมืองสุรินทร์
4. เพื่อศึกษาวิถีชีวิตชาวจีนกับช่างในงานแสดงของช่างเมืองสุรินทร์
5. เพื่อศึกษาการจัดงานแสดงของช่างส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตคนเมืองสุรินทร์

วิธีการวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยอาศัยข้อมูลเบื้องต้น ชันรอง เก็บข้อมูลบ้านกระโพ บ้านตากกลาง และเทศบาลเมืองสุรินทร์ โดยอาศัยกระบวนการทางประวัติศาสตร์พรรณนาเชิงวิเคราะห์ พรรณนาโวหารเรียบเรียง

ผลของการวิจัย

1. วิถีชีวิตของคนเมืองสุรินทร์
 - 1.1 ชาวไทยทวาย กลุ่มคนที่ผู้อื่น เรียกว่า “ส่วย” ส่วนตัวเอง เรียกว่า “ทวาย” หรือ “กวย” หรือ “เกีย” ชาวไทยทวายแถบเมืองสุรินทร์อาศัยอยู่เกือบทุกอำเภอ โดยเฉพาะบริเวณเมืองสังขะ ตลอดจนบริเวณเมืองสุรินทร์ ส่วนบริเวณที่วิจัย คือ บ้านตากกลาง เขตการปกครองของอำเภอดำรงวิทยะ
- เศรษฐกิจของชาวทวาย บ้านตากกลาง เป็นเศรษฐกิจแบบยังชีพ แต่เดิมการหาของป่าถือว่าเป็นวิถีชีวิตของชาวทวายโดยแท้จริง และยังจัดหาของป่า หรือเรียกว่า เศรษฐกิจอาศัยธรรมชาติ รายได้ของชาวทวาย บ้านตากกลางน่าจะมีรายได้มาจากกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่ การเลี้ยงช้าง การใช้ประโยชน์จากช้าง

การทำนา การทอผ้า การเลี้ยงสัตว์ อาชีพค้าขาย และอาชีพอื่น ๆ เป็นต้น

ระบบการเมืองการปกครอง หมู่บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ แบ่งการปกครองออกเป็น 2 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 9 และหมู่ที่ 13 ทำให้ต้องมีผู้ใหญ่บ้าน 2 คน

ระบบการศึกษา การศึกษาเริ่มแรกเป็นการศึกษาในบ้านรับการสืบทอดมาจากครอบครัวที่มุ่งเน้นการประกอบอาชีพตามบรรพบุรุษ คือ การเลี้ยงช้าง การคล้องช้างป่า การนำช้างออกไปเร่ร่อน รับจ้างทั่วไป หรือได้รับการศึกษาจากการบวชเรียน ชาวทวายบ้านตากกลาง มีการบวชเรียน เป็นการดำเนินการครองตัวครองตน ปฏิบัติตามจารีตทั้งผู้ชายและผู้หญิง ได้รับการอบรมสั่งสอนผ่านพิธีกรรม คำสั่งสอนของบรรพบุรุษ ครูและพระในชุมชน โดยหลักฐานเป็นความเชื่อที่มีความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่เกี่ยวข้องในพิธีกรรมการเลี้ยงช้าง คล้องช้าง และคำสอนตามหลักพุทธศาสนา โดยเฉพาะศาสนาพุทธ นับได้ว่าเป็นแบบแผนในการครองตัวครองเรือน โดยมีพระเป็นสื่อกลาง จนกระทั่งสู่ยุคการศึกษาในโรงเรียน

กลุ่มชนชั้นทวายกับกลุ่มชนชั้นใหม่ ชาวจีนตระกูลร่วมพัฒนา สามารถสร้างสมทุนที่เป็นที่ดินทุนที่เป็นรูปของสังคมและอยู่ในรูปของวัฒนธรรมและสิ่งที่สำคัญรุ่นต่อ ๆ มา ตระกูลร่วมพัฒนา เริ่มมีการจัดส่งบุตรหลานไปเล่าเรียน เพื่อต่อสูทางเศรษฐกิจและอำนาจ โดยได้เป็นกำนัน แล้วพัฒนาเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของจังหวัดสุรินทร์ มีความมั่งคั่ง อำนาจ มีความรู้ สัมพันธภาพเพื่อตระกูลอย่างมั่นคง ขณะที่บรรดาชาวทวายคงเป็นชนชั้นที่ยึดติดกับการเลี้ยงช้างสืบต่อไป

1.2 ชาวไทยลาว บริเวณจังหวัดสุรินทร์ที่มีถิ่นฐานการตั้งบ้านเรือน ได้แก่ บริเวณอำเภอรัตนบุรี อำเภอสนม และบ้านหนองบัว บ้านหนองเพชร อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ เป็นต้น

1.3 เขมรไทย-สุรินทร์ พวกเขมร หรือขอม อาจจะอพยพจากทางเหนือของแม่น้ำโขง โดยตามพวก

มอญลงมา แต่ไปตั้งหลักแหล่งอยู่ที่ทางทิศตะวันออก
ในดินแดนที่เป็นประเทศลาวปัจจุบัน และในที่ราบสูง
โคราช อาศัยอยู่มากบริเวณอำเภอเมืองสุรินทร์ (รวมทั้ง
เขมรป่าดงสุรินทร์ สังขะ และขุนันธ์)

1.4 ไทยจีน ชาวไทยจีนอพยพมาอยู่เมือง
สุรินทร์ จากเมืองจีนขึ้นเรือมาแล้ว ก็อพยพมาเรื่อย ๆ
และในที่ราบสูงโคราช ก่อนที่จะมาถึงเมืองสุรินทร์
อาศัยอยู่มากบริเวณเขตเทศบาลของทุกอำเภอใน
จังหวัดสุรินทร์ เพื่อประกอบกิจการจำเป็นต้องอาศัย
ชุมชนในเขตเทศบาลเป็นหลักวันสำคัญต่าง ๆ ของชาว
จีนในเมืองสุรินทร์ ปฏิบัติสืบทอดต่อ ๆ กัน เพื่อให้เกิด
ความสงบในจิตใจ ตลอดจนเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว ซึ่งมี
ส่วนเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวไทยจีน ได้แก่ วัน
ตรุษจีน เชนเม้ง เทศกาลไหว้ขนมมะจ้าง สารทจีน
เทศกาลกินเจ เทศกาลไหว้ประจำ และการไหว้ตัวไฉย
 เป็นต้น

ชาวไทยจีน ประกอบการค้าขาย
ตามเส้นทางรถไฟ โดยมีสินค้าจากท้องถิ่นและสินค้า
จากกรุงเทพฯ มีสถานีลำชีเป็นตัวเชื่อมการเดินทางรถไฟ
ไปสู่เมืองอุบลราชธานีและกรุงเทพฯ และต่อมา
มีการค้าขาย โดยอาศัยเส้นทางรถยนต์ เช่น สายโชคชัย
เดชอุดม ถนนจากเมืองสุรินทร์ เมืองสุรินทร์ หนองบัว
ลำภูกับระบบเครือข่าย

2. การจัดงานช้างจังหวัดสุรินทร์
เริ่มขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2493 เป็นการชุมนุมครั้งแรก

พ.ศ. 2503 มีการชุมนุมช้าง เพื่อเป็นการ
ฉลองที่ว่าการอำเภอใหม่ อำเภอท่าตูม

พ.ศ. 2504 การแสดงของช้างภายใต้ความ
ร่วมมือระหว่างจังหวัดสุรินทร์และองค์การส่งเสริมการ
ท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย โดยมีการฝึกซ้อมและ
เตรียมการไว้ล่วงหน้า โดยมีการชักคະຍະระหว่างคน
กับช้าง การแสดงมัลลอช้าง กีฬาพื้นเมือง การจัดงาน
ช้างให้นักท่องเที่ยวได้ชื่นชมทิวทัศน์แม่น้ำมูล และชม
ช้างเล่นน้ำ อย่างไรก็ตาม พ.ศ. 2505 คณะรัฐมนตรีได้
มีมติให้ถือว่า การจัดงานแสดงของช้างที่จังหวัดสุรินทร์

ถือเป็นงานประจำปีของชาติ ต่อมามีการจัดงานช้าง
แฟร์ ในงานแสดงของช้างจนถึงปัจจุบัน

3. การท่องเที่ยวบ้านช้างตากกลาง เริ่มจาก
การมีโครงการนำช้างกลับบ้าน เนื่องจากมูลนิธิหมู่บ้าน
ช้างการบินไทยสุรินทร์ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
(ATTA) เห็นว่า หมู่บ้านช้าง เป็นหมู่บ้านที่เคยมีชีวิต
อันงดงามที่ถูกพันธะระหว่างคนกับช้าง ต่างเอื้อประโยชน์
ต่อกันมานานนับเป็นเวลาหลายชั่วอายุคน จนกระทั่ง
รัฐบาลสั่งปิดป่า ช้างจำนวนมากต้องตกลูก คนเริ่มไม่
มีรายได้แน่นอน ช้างและคนต่างกระจัดกระจาย เวรอัน
ไปอยู่ตามเมืองใหญ่ทั่วประเทศ เพื่อความอยู่รอด
ก่อให้เกิดปัญหาสังคม จากเหตุการณ์ดังกล่าว จึงมี
ความจำเป็นที่ต้องการรื้อฟื้นวิถีชีวิตระหว่างคนกับช้าง
เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวมายังหมู่บ้านช้าง โดยหวังที่จะ
สร้างรายได้ให้เกิดขึ้นในหมู่บ้าน ดึงคนและช้างที่ตาม
เมืองใหญ่ๆ ทั่วประเทศกลับมาดำเนินชีวิตสู่เมือง
สุรินทร์ในหมู่บ้านช้างตากกลางให้อบอุ่นเหมือนในอดีต

สรุปและข้อเสนอแนะ

คนกับช้างตั้งอยู่ในการตั้งใจแต่อย่างไร
ตามเมืองสุรินทร์มีประวัติศาสตร์ การสร้างตัวตนจาก
การตามช้างของราชสำนัก การสร้างเมือง ช้างกลายเป็น
รูปแบบการแสดงเมื่อเริ่มจากการนำช้างไปชุมนุม
สู่การจัดงานแสดงของช้าง เพื่อตอบโต้ภัยการท่องเที่ยว
อันเป็นนโยบายของประเทศที่จัดให้มีการแสดงของ
จังหวัด จังหวัดสุรินทร์จึงได้รับการกล่าวขานนานมา
“เมืองช้าง” อันก่อตัวมาจากชุมชนชาวไทยภูเขา ผู้มี
ความชำนาญในเรื่องช้าง ชาวไทยลาวเดิมแต่ง การ
แสดงในงานช้างส่วนชาวไทยเขมรร่วมพิธี โดยการ
แสดงร่ายรำอันถือว่าเป็นชุมชนที่มีเชื้อสาย จำนวนมาก
ของจังหวัดสุรินทร์

อย่างไรก็ตามชุมชนชาวไทยจีน ผู้มีบทบาท
ในการจัดการแสดงเพราะเกี่ยวข้องกับการมีตำแหน่ง
ผู้บริหารท้องถิ่นเชื่อมโยงกับข้าราชการ ทำให้เกิดพลัง
การขับเคลื่อนโดยการจัดงานแสดงของช้างสุรินทร์ จึง
อบอวลไปด้วยวิถีชีวิตชาวไทยกวย ชาวไทยลาว ชาว

ไทยเขมร และชาวไทยจีนได้อย่างลงตัว คอยเชื่อมโยง
พลังการอยู่ร่วมกันของวิถีชีวิตคนกับข้างเมืองสุรินทร์
สร้างชื่อเสียงกลายเป็นหมู่บ้านข้างแห่งเดียวของโลก
ประจวบกับวิถีชีวิตคนสุรินทร์ มักจะพึ่งพา
กัน อพยพมาร่วมสร้างบ้านเมืองเหมือนกัน ความ

อบอุ่นเกื้อกูลกันย่อมช่วยเหลือ สร้างประวัติศาสตร์คน
กับข้างอย่างยั่งยืน เสมือนทุกสิ่งย่อมร้อยรัดกัน
ควรมีการวิจัยเรื่องวิธีการจัดงานข้างสุรินทร์
หรือ รูปแบบสู่หลักสูตรการศึกษาสู่ห้องเรียนต่อไป

บรรณานุกรม

- ขจร สุขพานิช. (2520). **ฐานันดรไพร่**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ธนบุรี.
- จารึกประเทศไทย เล่ม 4. (2529). กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2523). **แอลดวรรณกรรมไทย**. มหาสารคาม : โรงพิมพ์อักษรการพิมพ์.
- จิตร ภูมิศักดิ์. (2523). **ความเป็นมาของคำสยาม ไทย ลาว และขอม และลักษณะทางสังคมของ**
ชื่อชนชาติ. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- ชัย เรืองศิลป์. (2539). **ประวัติศาสตร์ไทยสมัยโบราณก่อนศตวรรษที่ 25**. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
- ญาติ ไหวดี. (2517). **ชีวิตและผลงานของข้าพเจ้า**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศึกษาสัมพันธ์.
- เดิม วิภาคย์พจนกิจ. (2530). **ประวัติศาสตร์อีสาน**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ทองศักดิ์ หาญวงศ์. (2532). **เมืองพิมาย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศิลปากร.
- บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. (2525). **สามสิบชาติในเชียงราย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์รับพิมพ์.
- ประกอบ ผลงาม. (2538). **ไทย-เขมร**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พรณี ชัตรพลรักษ์ และคนอื่น ๆ. (2529). **สังคมจีนในประเทศไทย : ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์**.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มูลนิธิตำราสังคมศาสตร์.
- พรหม ดาศรี. (2549, เมษายน 10). ชาวบ้าน. สัมภาษณ์.
- พระยาประจักษ์กร. (2504). **พงศาวดารสุวรรณโคตมคำ**. กรุงเทพฯ : ครูสภา.
- พิเศษ เจียจันทร์พงษ์. (2545). **ศาสนาและการเมืองในประวัติศาสตร์สุโขทัย-อยุธยา**. กรุงเทพฯ :
พิษณุพงศ์ ชื่นเตอร์.
- ไพฑูรย์ มีกุล. (2545). **การพัฒนาสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรป่าดง**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมาธิราช.
- มงกุฎ แก่นเดียว. (2533). **แซมชาย**. สุรินทร์ : โรงพิมพ์ศิริรัตน์การพิมพ์.
- วัฒนธรรมเมืองสุรินทร์. (2535). สุรินทร์ : ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์.
- วีระศักดิ์ ประพิตรภา. (2548, กันยายน 10). ชาวบ้าน. สัมภาษณ์.
- สมหมาย ชินนาค. (2539). ผู้ประพันธ์ : **คติความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษของชาวไทย-กวย (ส่วย)**
เลี้ยงข้าง จังหวัดสุรินทร์. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์. (2537). **ศิลปะร่วมแบบเขมรในประเทศไทย ภูมิหลังทางปัญญา รูปแบบ**
ทางศิลปกรรม. กรุงเทพฯ : มติชน.